

Și în altă parte:

„Dacă e foarte adevărat că viitorul țării românești e la sat, este însă tot așa de adevărat că viitorul satului însuși e la oraș și în dezvoltarea industrială a țării. Viitorul țării întregi e în îndrumarea ei, ca stat și organism social, către o organizație și o stare asemănătoare cu a statelor occidentale, și împreună cu acestea, către o organizație socială mai înaltă în viitor — societatea socialistă.“ (pag. 484—485)

Afară de ultimele cuvinte, cari afirmă credința autorului în societatea socialistă, credință pe care noi nu o împărtășim, programul schițat de d. Gherea este programul tuturor oamenilor cari doresc binele țării. Cititorii noștri au avut adeseori ocaziunea să-l găsească afirmat în coloanele *Noii Reviste Române*.

Scrierea d-lui Gherea aduce un mare serviciu partidului socialist român, căci ea îl deosebește pe acesta, în viitor, de țărănismul naționalist și poporanist.

Verax.

Politica frunțașilor de sate.

Gazeta Țăranilor (din Mușătești-Argeș) revine asupra politicii pe care trebuie să o ducă frunțași satelor. Gazeta este de părere că țărănimea „de o camdată“ să nu aibă preferință pentru nici un partid politic existent, fie vechiu, fie nou. „Poporul a cărui voce e vocea lui D-zeu, nu vrea „moartea nici unui partid, ori cât de rățăcit ar fi, ci numai „să-și schimbe înclinările cele rele“. Se înțelege însă că aceasta atitudine se va schimba în momentul când se va închea un partid a celor dela sate.

„Când se va înfăptui și închea un partid al celor dela „sate, frunțașii acestui partid, conducătorii și reprezentanții „lui vor ști ce atitudine să ia față de acele partide sau „oameni politici care cheamați a conduce țara vor nesocoti „interesele țărănimii“.

Mai departe *Gazeta Țăranilor* condamnă sistemul de două partide, care să alterneze la guvern (după tipul portughez).

„Sistemul de guvernământ prin două partide care să se urmeze la cârmă în mod mecanic, unul după altul, și care au pretenția că reprezintă toate interesele și voința întregului popor, sistem care în nici o țară din Europa nu mai există astăzi, cred că ș'a trăit traiul și în țara noastră. El nu numai că n'a dat rezultate mulțumitoare pentru bună starea țărănimii, ci din potrivea i-au înrăutățit-o, probă răscoalele țărănești din 1888, 1894, 1900 și 1907. Acestea sânt probe prea pipăite și destul de nenorocite pentru a mai căuta și altele. Impărțirea conservatorilor în 2 partide, dacă se va menține, va fi un bine pentru țară. Deja acești doi ani de când ei se află desbinați luptele politice au eșit din clișeu prea tocit pe care l'au bătătorit de mai bine de 40 de ani încoace. În alegeri s'a observat că alegătorilor le convine mai bine a da mai mult ajutor partidului nou, decât celor vechi. Apoi la adăpostul luptei politice dintre cele 3 partide încă alte două ș'au pus temelie. Inmulțirea partidelor va face ca luptele politice să aibă ca motiv de combatere programele, ideile și reformele, ce călăuzesc acele partide și venirea sau căderea dela cârmă a unui partid se va face după voința poporului, care va alege de reprezentanți pe candidații acelu partid, care va avea programul cel mai de folos mulțimei și va fi alcătuit din oamenii cei mai cinstiți harnici și pricepuți în ale cârmuirei“.

Și *Gazeta* termină astfel:

„Astăzi dar, noi frunțașii satelor n'avem a ne pronunța nici pentru, nici contra vre-unuia din partidele actuale, ci trebuie a ne concentra tot cugetul asupra scopului, de a ne închea în partid, a ne propune candidații noștri țărani în toate județele țării la colegiul III-lea la viitoarele alegeri și a face înțelegeri pe județe, numai în vederea alegerilor, cu acela din partidele politice, care ne va garanta reușita candidaților noștri, sprijinindu-ne reciproc dacă se va socoti, să înțelege, de folos în unele județe“.

Aci noi avem o obiecțiune de făcut, aceeași pe care am făcut-o și de data trecută, și la care nu ni s'a răspuns lămurit.

Pentru noi *partidul țărănesc* nu se confundă, și nu trebuie să se confunde cu *partidul frunțașilor de sate*.

Frunțașii satelor n'au interese identice cu țărani, ori cât ar voi *Gazeta Țăranilor* să prezinte această identitate ca un lucru dela sine înțeles. Frunțașii satelor *trădesc din munca țăranilor, cam cu aceleași drepturi, și cu aceleași deprinderi, cum trăesc și boerii*.

În această privință poate ar folosi redactorilor dela *Gazeta* citirea scrierii d-lui Dobrogeanu-Gherea *Neoiobăgia*.

Frunțașii satelor ar dori, bine înțeles, să aibă pe țărani de partea lor, în lupta pornită contra celor mai bogați ca ei, dar dacă această dorință a lor este și legitimă și conformă cu interesele generale ale țării, este o altă cestiune.

Când vom analiza scrierea d-lui Dobrogeanu vom insista asupra acestei cestiuni.

A. C. C.

Cronică cu bucluc.

Când scrii despre Teatrul Național intri în conflict până și cu colegii gazetari, în modul cel mai ciudat.

Iată ce a pățit subsemnatul de data această.

Ziarul *Seara* după jucarea piesei *Nevasta lui Cerceluş*, își exprimate părerea că aceasta piesă originală românească, a fost jucată așa de curând, grație faptului că autorul ei d. Locusteanu, să bucură de favoarea de a fi funcționar al Teatrului Național. Această părere mi s'a părut și mie verosimilă, fiindcă concorda cu alte informații pe care le aveam și eu dela Teatrul și în consecința am repetat-o. Ei bine ce mi se întâmplă? Tocmai *Seara* mă pune la „tigheluri“ cu întrebarea ironică dacă și ceilalți autori dramatici, cărora li se joacă piesele, sunt funcționari la Teatrul?

Iar alt confrate găsește că mă contrazic afirmând în aceeași cronică și că d. P. Locusteanu s'a bucurat de o favoare, și că piesa sa este o lucrare de merit.

Dar, iubite confrate, lucrarea rămâne de merit și dacă ar fi fost să se joace la sfârșitul stagiunei, adică atunci când artiștii nu-și mai învață rolurile!

Cronică cu bucluc și pace.

Dacă n'ar fi datorica de a ține în curent pe cititori cu aceea ce se produce în literatura noastră dramatică, nici prin gând nu mi-ar mai trece să scriu ceva despre Teatrul Național.

D-le Motru, îmi cereți lucruri imposibile. Dispensați-mă de cronică. Imprimați și D-voastră notițele ce se ticlucesc în cancelaria teatrului, și... așteptați timpuri mai bune. Câtă vreme este d. Eliade director, critica nu e permisă.

Verax

Bibliografie.

C. Dobrogeanu-Gherea, *Neoiobăgia*. Studiu economico-sociologic al problemei noastre agrare. Buc. Socec. Lei 3.50.

Nic. Machiavelli, *Principele*, trad. din franțuzește după C. Ferarri, de Locot.-Colonel Grigore Handoca Ploesti. 1910. Lei 1.50.

N. Zaharia, *Traian Demetrescu, viața, temperamentul, scrierile și personalitatea sa artistică*. Buc. 1910. Prețul 1 leu.

Biblioteca „Lumina“ un volum de 128 pagini 30 bani.

1. Emil Gârleanu, *Trei vedenii*.

2. H. de Balzac, *Călăul*.

3. I. Agârbiceanu, *Prăpastia*.

4. Paul Heyse, *Prizonierii*.

5. N. N. Beldiceanu, *Un singuratic*.

6. Alfred de Musset, *Mimi Pinson*.

CESTIUNI ACTUALE

DOUĂ JUBILEE: UNUL ȚINUT, ALTUL AMÂNAT.

Universitatea din Berlin înființată «pentru ca să înlocuiască prin puteri intelectuale, puterile fizice pierdute», a împlinit un veac de viață; universitatea din Iași a împlinit abia cincizeci de ani. Berlin... Iași! Ce apropiere să poate face între reședința regelui Prusiei, împărat al Germaniei și între fosta capitală a principatului Moldovei? Cea din urmă, prin împrejurări istorice mai puțin decât prin nepăsarea oamenilor, dă mereu îndărăt, cea dintâi se înalță amețitor prin dorința și voința unui suveran, susținut de energia unui popor puternic. Dacă deosebirea între orașe e ca și cerul de pământ, se pot însă pune alătura Universitatea din Berlin și cea din Iași, ca două instituțiuni culturale ce urmăresc acelaș scop: căutarea adevărului înainte de toate, întreținerea și răspândirea mijloacelor de cultură în măsura puterilor lor. Păzindu-se proporțiunile după sfera lor de influență, după condițiunile istorice și geografice în care se găsesc, după importanța ce li se dă, în legătură cu evoluția tradițiunii culturale, pentru mine, ca și pentru ori care roinân, cei cincizeci de ani de traiu ai universității din Iași, într'o țară care ș'a sărbătorit mai dăunăzi abea jumătate de veac de desrobire politică și economică, prețuesc tot atât de mult ca și cei 100 de ani ai instituțiunii germane, înzestrată dela început cu forțe încercate, ademenite din centre cu un traiu cultural străvechiu. Chiar dacă m'aș incumeta să fac o comparație între roadele ambelor instituțiuni, aflate în condițiuni așa de felurite, cumpăna nu s'ar lăsa prea mult în partea universității germane, considerând numai partea de lumină pe care au răspândit-o ambele, în granițele neamului căruia aparțin.

Nu e nici căderea mea, nici locul restrâns al unei reviste nu ar îngădui, să arăt partea însemnată ce a luat universitatea din Iași, — prin profesorii ei de mai de mult, — la deșteptarea conștiinței naționale, — prin profesorii ei de mai târziu, — la întărirea culturii naționale și la cunoașterea avuției naturale a țării.

Oare înființarea Universității din Iași de către Domnitorul Cuza nu trebuie să reprezinte pentru noi gestul săvârșit de regele Friederic Wilhelm III-lea, glorificat cu ocazia serbărilor din Berlin, iar străduința tenace a lui W. v. Humboldt nu corespunde cu energica intervenire a lui Kogălniceanu? Conta și Maiorescu de la început, Cobălcescu, Xenopol și Poni de mai târziu cu activitatea lor de deștelinatori, în condițiuni atât de neprielnice, trebuie să aibă pentru noi aceleași pagini de glorie ca și corifeii universității germane, iar numele lor trebuie pomenit cu aceiași admirațiune, cu care au fost citate numele profesorilor berlinezi, care au contribuit la înălțarea patriei lor.

Totuși, câtă deosebire între soarta sărbătoririi ambelor instituțiuni, ca semu de deosebire și între sama

ce-și dau două popoare cu cultură deosebită, de isvoarele ce au contribuit la emanciparea și înălțarea lor.

Centenarul Universității din Berlin s'a sărbătorit cu o pompă strălucită, dându-i-se atâta importanță, în cât n'a fost întunecată întru nimic de două mari evenimente sociale întâmplare cam în aceiași vreme: declararea republicii portugheze și greva personalului de la căile ferate franceze. La data fixată, toată pregătirea a fost gata; nici o piedică — nici chiar holera care a făcut atâtea victime în capitala Germaniei — nu s'a pus în potrivea îndeplinirii serbărilor.

Din toate părțile țării s'au arătat din belșug semnele de stimă, dragoste și admirațiune, meritate pe deplin.

S'a înviat trecutul glorios, pentru preamărirea prezentului și imboldul pentru viitor. Împăratul, care ținea să dea ori când înaltul său sprijin dezvoltării științelor și a artei, a luat parte la serbări, contribuind astfel la o reușită mai strălucită. Obiceiurile studențești, ale căror rădăcini se pot urmări până'n aurora culturală din evul mediu, au avut ca urmare tablourile decorative ale studenților învesmîntați în costumele de gală. Capitala Germaniei a prilejit defilarea somităților europenești în noua și măreața Aulă.

Dar această strălucire nu poate nici să ne intereseze, nici nu o putem invidia. Ea e legată de condițiunile imediate, de înșămătatea orașului și a țării: e un colorit local al unei manifestațiuni grandioase, la un popor cu o cultură veche, plin de viață și putere, mândru de victoriile câștigate, dornic de progres și de întâietate în concertul marilor puteri. Dacă ar fi fost numai această podoabă exterioară, trecătoare, serbările din Berlin ar fi avut efectul momentan al unui frumos foc de artificii.

Demn de reținut pentru noi, de invidiat și de imitat e însă unanimul entusiasm ce le-a întovărășit, ca urmare a dragostei adevărate, deplinei încrederi și dorinței generale de a vedea progresând instituția berlineză. Sărbătorindu-se universitatea, s'a sărbătorit poporul, țara, căci înainte de a fi socotită drept proectorul de lumină îndepărtată, e considerată drept farul local al națiunii germane.

Măcar cu această ocazie, Împăratul-rege a fost în înțelegere cu toți supușii săi, exprimând sentimentul tuturor germanilor. Știința, a zis el în cuvântarea ținută, este de sigur bunul întregi omeniri culte și roadele împrăștiate nu se opresc la hotarele țării. Dar după cum fiecare națiune trebuie să-și păstreze caracterul propriu, dacă ține să aibă o viață de sine stătătoare, tot așa Alma Mater Berolinensis pururea trebuie să nu uite că este o universitate germană. Ca și până acum, așa și de aici încolo, ea trebuie să fie sălașul vieții germane.

Acelaș înțeles l'au avut toate cuvântările rostite, oglindind adevărata stare a spiritului german, ce a înălțat poporul la treapta la care se găsește. Dar iarăși, discursurile ținute ar putea fi luate drept leitmotivul ce se repetă în ocaziuni solemne de ori ce natură, dacă vorbele nu ar fi fost întovărășite de fapte.

Precum credincioșii nu ajung înaintea altarului fără

a aduce ofrande bisericeii, spre a fi în stare să susțină, prin pilde bune preceptele propovăduite, tot așa și la sărbătorile din Berlin s'au îngrămădit darurile, care să înlesnească progresul spre adevăr.

Exemplul bun a fost dat de împărat, care a anunțat că visul lui Humboldt, de a crea instituțiuni numai de cercetări științifice, se va realiza în curând. În scurtă vreme s'au adunat peste 11 milioane de franci de la marii bogătași berlinezi și instituțiunile de bancă (Bleichröder, Deutsche Bank, Banca Mendelsohn. etc). Acesta e numai sâmburele unui fond, ce va crește repede. S'au mai anunțat și alte donațiuni mai mici, dar nu mai puțin însemnate. Soția lui E. v. Wildenbruch a dat una sută mii mărci, orașul Berlin o sumă îndoită, pentru studenți. Dr. H. Meyer, îndrăznețul explorator al muntelui Kilimandjaro a donat 150.000 M. pentru o catedră de geografie colonială, altul pentru un institut de fizico-chimie. Mai de mare preț, arătând traianica legătură între foștii elevi și universitate, e fondul jubilar al celor ce ș'au trecut Doctoratul la Berlin.

S'au strâns peste 20000 fr., la care au contribuit și câți-va Români.

Și acum să ne transportăm cu câteva grade de latitudine mai spre sud. Ce schimbare isbitoare! Pentru o universitate, care ș'a făcut datoria vreme de o jumătate de veac, se încearcă să se facă niște modeste serbări. De nicăeri nici un îndemn, nici un sprijin. De ici o vorbă, de dincolo niște fărâməturi și atâta tot. Acea universitate are nenorocul să fie într'un oraș, care piere din ce în ce, fără altă vină de cât că și-a sacrificat mărirea ce o câștigase din veacuri, pentru binele neamului.

Pentru aceasta, e lăsat în părăsire, de multe ori chiar dușmănit. De astă dată măcar soarta i-a fost favorabilă.

Termenul serbărilor se apropia, fără să se ivească de unde-va semnul vre-unei reușite meritate. Fantoma cholerei e salvatoare. Nu se putea ca din întreaga țară românească să se găsească alt oraș mai propice pentru cultura microbilor de cât Iași. Ajunse, acest oraș urgisit, să fie într'un moment spaima României, căci din el avea să se răspândească flagelul ucigător. Se mai puteau ținea serbări într'un cimitir? Fie din cauza măsurilor energice luate, fie din cauza unei ironii a soartei, holera însă și-a făcut apariția de o clipă, în alte orașe mai curate de cât Iași. Serbările fură totuși amânate, spre bucuria multora, dar să sperăm reușita lor. În luna Mai, când aerul e îmbălsămat de mirosul salcânilor și al trandafirilor, când glasul privighetorilor cântă imnul primăverii, când verdele speranței și al vieței încununează dealurile ce dau farmec Iașului, vizitatorii vor fi răsplătiți de osteneala lor de deplasare, prin natura binevoitoare și îngăduitoare. Pe lângă acest decor natural, ce va înlocui ghirlănzile de brad aduse din munți, se prea poate ca serbările ținute la Berlin să aibă vre-o influență asupra serbărilor amânate de la Iași, ca o pildă concretă de chipul cum se serbează o instituțiune, care are o menire atât de însemnată într'o țară cultă. Chiar în proporțiunile păzite, la Iași desigur nu vor fi decorurile din Berlin. Iașul nu e nici măcar

reședință princiară, cum se cuvenea să fie capitala unui principat, care și-a sacrificat individualitatea în folosul țării întregi. Cerințelor drepte, din ce în ce mai slab exprimate, s'a răspuns cu promisiuni, până când palatul Rosnovanu, menit ca locuință princiară, multă vreme sălașul ciorilor și al cucuveicelor, și a găsit o întrebuițare, în găzduirea tribunalelor. În Iași nu se vor arăta somitățile europenești invitate—o procedare greșită,—pentru că cei mari tot la măriri trag. Singura influență ce vor putea avea serbările din Berlin, va fi interesul și dragostea, manifestate mai energic din partea foștilor elevi ai universității, precum și posibilitatea ivirii vre-unui mărinimos donator dintre bogătașii moldoveni. Poate vre-unul din urmașii familiilor vechi, ale căror nume și glorie sunt legate de viața din trecut a orașului, va ținea ca în partea țării «de dincolo de fortificații,» amenințată și lăsată ca la fie-care conflagrațiune serioasă să devie provincie austriacă ori chiar rusească, să existe măcar pentru vremuri de restriște, un centru de cultură menit să păstreze nestinsă flacăra iubirei de neam. Dar dacă și în această parte speranțele pot fi înșelate, dacă somnolența Moldovenilor, în ce privește interesele Moldovei, este reală, fără nădejde de a fi îndepărtată măcar în asemenea împrejurări ce nu se repetă des, foștii elevi ai universității din Iași au datoria sfântă de a arăta că și în țara noastră există sentimentul dragostei și al recunoștinței pentru o instituțiune producătoare de lumină.

Elevii universității din Iași sunt numeroși, răspândiți în toate părțile țării, ajunși, unii din ei, la înalte situațiuni sociale.

Câți-va au fost și elevi ai Universității din Berlin; luând chiar parte la serbările din capitala Germaniei și subscriind la fondul jubilar al Doctorilor. Ei bine, cred că se vor găsi unii dintre aceștia să arate colegilor lor din țară, căldura și entuziasmul ce a domnit la serbările germane și să deștepte aceleași sentimente și pentru Universitatea din țară.

Nu ar fi aceasta numai îndeplinirea unei datorii firești—mai necesară la noi de cât aiurea—ci și un frumos exemplu, dat tuturor, de solidaritatea și legătura sufletească ce naște în oamenii culți, comunitatea izvorului de cultură. Căci unul din marile neajunsuri ale stărei noastre de azi, pare a fi și lipsa ori căruia contact sufletesc între fostul elev și profesor, între cei ce au trecut prin Universitate și instituție. Aceasta ar fi cu atât mai dureros cu cât în alte țări, Universitățile prosperă în bună parte tocmai prin interesul neîntrerupt arătat de cei ce le datoresc viața adevărată, acea a gândirei și a muncii. Ce minunată ocaziune de a se da și la noi semnalul unei îndreptări pentru viitor. Ce întâmplare fericită a fost amenințarea holerei, spre a putea imita străinătatea nu numai în superficialități ci și în temeinicele sentimente care strâng la un loc pe cei resleți, dând trăinicia, soliditatea și prosperarea unei țări, a unui neam. Asemenea acțiune se impune în deosebi, când e vorba de Universitatea din Iași care nu se poate bizui, pentru reușita serbărilor și mersul ei normal pe cei ce o dușmănesc sau o privesc

cu indiferență, ci, în afara puterilor ei slabe, numai pe dragostea și interesul acelora, cărora le-a dat mijloacele de existență, în afara puținței de a se bucura de lumina binefăcătoare a culturii. De la foștii ei elevi, Universitatea din Iași, așteaptă sprijinul pentru a putea lupta mai departe contra părăsirii în care e lăsată, contra indiferenței celor în mijlocul cărora se găsește, contra atacurilor ce zilnic i se aduc. De viața ei, atârnă ultima suflare de independență culturală a unei bune părți din neamul românesc, e legată ultima licărire de veche strălucire a orașului ce a fost capitala unei jumătăți de țară.

Cine se cade să o apere și să-i dea putere, de cât foștii ei elevi?

Dr. I. Simionescu.

CESTIUNI SOCIALE

PROBLEMA ECONOMICĂ ACTUALĂ FAȚĂ CU EVOLUȚIA

Marea problemă economică-socială care preocupă occidentul sub raportul revendicărilor muncitorești s'a dovedit că nu este susceptibilă nu numai de sistemele imaginate de fabricanții de reforme sociale, dar nici măcar de marile concepțiuni create de autorități necontestate în domeniul științelor economice și al filosofiei sociale, cum a fost de pildă marea concepțiune a eventualei societăți socialiste, făurită de Karl Marx. Cauza nu sta însă în faptul că nu s'a găsit încă mințea superioară care să dea adevărata concepțiune, ci în împrejurarea că nimeni nu poate compta pe evoluțiune în privința raporturilor dintre factorii de producțiune ai societății actuale.

În această eroare a căzut însuși Marx. Astfel în critica ce o face capitalului arată că origina marelui capital actual stă în distrugerea micilor proprietăți în care muncitorul era proprietarul mijloacelor de producțiune și al produsului muncii sale și că această mică proprietate a dispărut treptat-treptat în fața puterii marelui capital industrial și agricol. Că astfel micii proprietari, industriași, comercianți, etc. devenind proletari și în serviciul marelui capital, prin speculațiunea plus valutei lor, acesta a tot crescut, reducând necontentit mica proprietate, mica industrie, și micul comerț, și va continua tot ast-fel să crească până în ziua când se vor găsi față în față de o parte masa enormă a proletarilor producători iar de alta un număr restrâns de capitaliști exploatare, care vor expia prin expropiere întreg procesul creării capitalului, *expropriatorii devenind ast-fel exproțiați*. Sau mai exact: la apogeul acestei evoluțiuni, a capitalului, va urma o revoluțiune care va întrona pe muncitorii exproțiați în drepturile ce le-au fost încălcate de expropriatorii capitaliști.

Fie că această transformare s'ar opera pe baza unei revoluții sau pe temeiul grevei generale către care tinde sindicalismul, căci în definitiv, grevă generală tot revoluțiune însemnează, este de observat că cu sistemul

acesta nu se va ajunge la societatea concepută de Marx în care capitalul privat să fie înlocuit prin capital colectiv, și anume printr'un mod de producțiune bazat pe *posesiunea colectivă* a mijloacelor de producțiune de către toți membrii societății, repartițiunea urmând să se facă după valoarea usagiului social al muncii fie căruia sau după trebuințele rezonabile, — ci la o alcătuire în care în însuși felul organizațiunii actuale muncitorii din industrie, comerț, agricultură, etc. vor deveni în temeiul expropierei capitaliștilor ei însuși capitaliști, fiecare colectiv asupra fabricii, fermei, sau întreprinderii comerciale respective, ajungându-se ast-fel nu la sistemul preconizat de socialiști ci la un sistem în care producțiunea și repartițiunea vor putea fi colective și vor îmbunătăți starea muncitorilor, păstrându-se în totul felul organizațiunii capitaliste de astăzi și rămânând aceeași luptă de concurență între capitaluri, care între ele și indiferent de organizațiunea lăuntrică a producțiunii, și repartițiunii, vor avea tot caracterele private de astăzi.

Nu voim să discutăm aici posibilitatea, traducerei în fapt a concepțiunii lui Marx, căci aceasta este altă chestiune, cea ce remarcăm însă este că evoluțiunea pe care se întemeiază ea în bună parte, nu va duce la societatea socialistă, care rămâne să fie creată în fapt până în prezent și chiar în urma revoluțiunii preconceptuate, această societate rămânând tot o creațiune imaginară, pe care o dezice evoluțiunea însăși.

Nu se poate compta apoi pe evoluțiune și dintr'un alt punct de vedere și anume: sunt împrejurări mari care intervin în felul de producțiune și repartițiune al bunurilor, împrejurări de natură să dea alt curs evoluțiunii, creând tendințe și îndrumări noi. Cea ce a observat foarte bine Schaeffle în «La quintessence du socialisme» (pag. 19).

«Modul de producțiune, spune Schaeffle și de apropiatiune capitalistă a fost prima negațiune a proprietății private fondată pe propria muncă a posesorului său. Acum această negațiune se neagă ea însăși, și constrânge la restabilirea proprietății *individuale*, dar pe baza de cea ce a realizat era capitalistă, pe baza cooperatiunii muncitorilor liberi, posedând în comun pământul și mijloacele de producțiune produse prin munca lor».

Intr'adevăr, chiar în timpul pe când Marx puneau bazele socialismului revoluționar, asociațiunile muncitorești încep a lua un avânt tot mai mare, încurajate une-ori chiar de socialiști, precum de Lasalieni, și de toți aceia care sperau că cooperativele de producțiune vor da soluțiunea problemei economice, cu toată opunerea lui Marx care vedea în aceste organizațiuni o deviațiune de la socialism! ¹⁾

E fapt că aceste asociațiuni muncitorești nu au adus soluțiunea chestiunii sociale, cea ce nu poate nimeni însă contesta este că ele au modificat adânc raporturile dintre capital și muncă, fiind preferate tocmai prin împrejurarea că au fost în măsură de a îmbunătă-

1) G. Sorel. La Decomposition du Marxisme pag. 41.

tăți fără multă întârziere starea materială a muncitorilor.

Ast-fel aceste asociațiuni au prosperat înmulțindu-se considerabil în Statele Unite, Auglia, Franța, Germania și Italia, în Statele Unite și Anglia operându-se o adevărată ascensiune a lucrătorilor la mica burghezie grație lor și trade-unionismului.

Importanța socială a acestor asociațiuni muncitorești nu stă numai în faptul acesta ci în împrejurarea că ele au reușit să indice o nouă cale care să ducă la rezolvarea intereselor muncitorilor, determinând o nouă evoluțiune a acestor interese și înlăturând revoluția pe care se întemeiază socialismul și sindicalismul. Căci e ușor de înțeles că atunci când lucrătorii se vor apropia tot mai mult de situațiunea burgeziei ei vor cedă cu mult mai greu impulsurilor revoluționare.

Recunoaștem neapărat imposibilitatea de a prevedea cele ce vor urma cu privire la soluțiunea chestiunii sociale, pe care o va determina numai împrejurările, cea ce însă e posibil de prevăzut este că dezvoltarea asociațiunilor muncitorești în așa chip ca ele să opereze când va o ascensiune la marea burghezie, chiar dacă nu va da soluțiune definitivă, ar aduce totuși pe lucrători fără revoluțiune în situațiunea în care eventual s'ar găsi atunci când potrivit teoriilor socialismului revoluționar ar sosi sfârșitul proprietății private capitaliste *expropriatorii fiind expropriați*.

Deosebire mai urmând și în privința pregătirii muncitorilor, care în acea eventuală situațiune își vor da bine seama de corupțiunea socialismului, fiind în măsură de a-l putea pătrunde și de a voi a-l apropia.

N. Ștefănescu-Iacint.

PUBLICUL ȘI ARMATA

Din constatările, care se fac în fiecă an, reese că publicul este — în cea mai mare parte — ospitalier față de armată.

În manevrele, pe cari — în doi ani de zile — elevii școlii militare le-au făcut în Oltenia, s'a observat că bunăvoința nu lipsește celor mai mulți dintre locuitori.

S'au întâmplat însă cazuri când cei însărcinați cu serviciul de cuartiruire au trebuit să pledeze mult și bine, ca să obțină un adăpost; câteodată au asistat chiar la scene ciudate: se inventau bolnavi în familie, numai și numai «să-i lase în pace». De obicei se întâmplau asemenea rezistențe din partea negustorilor și persoanelor oficiale.

Mi-aduc aminte de un judecător tânăr, din Gorj, care recursese la... protecția unui ofițer de teamă să nu-i dau — după cum îl anunțasem — doi elevii în gazdă.

Judecătorul cunoștea legile și n'ar fi voit să-i aplic articolul, din *serviciul în campanie* (207): «în fixarea numărului de oameni ce se dă în fiecare casă să ține seamă de încăperile aflate, știind că în orice caz locuitorii nu pot fi dați afară din camera și patul unde se culcă obișnuit».

Mentalitatea negustorilor e adeseori ridiculă. Un exemplu recent va da tăria acestei afirmații: un regiment de infanterie bivucase la marginea unei comune din județul Ialomița. Într-una din zile, pe la prânz, un incendiu puternic izbucni la o moară, care se afla în mijlocul satului. Focul amenința să se transmită și la casele din împrejur. Ofițeri și trupă — după cum au datoriat — au izbutit să-l izoleze. Peste câteva zile, pe o ploaie mare, un soldat fu trimis să anunțe pe un negustor, că un grup de ofițeri cer să le pună la dispoziție odaia prăvălii, ca să ia masa. Soldatul raportează — după ce a executat ordinul — că negustorul nu primește.

În orașe cuartiruirea se face cu multă greutate. În Curtea de Argeș — cine ar crede? — s'a găsit în trecerea școlii militare pe acolo, un prilej de *opozitie* față de guvern; nici un cetățean, care nu era de aceeaș culoare politică cu primarul, nu voia să primească elevii. Umblau agenții poliției, din casă în casă, noi așteptam la poartă cu ranița în spate, și de cele mai multe ori, gardistul ne aducea acelaș răspuns: «nu primește». În clipele acelea m'am gândit la Carageale.

Dacă am încerca să explicăm aceste constatări n'ar fi tocmai greu: în mintea săteanului s'a păstrat mai accentuat nevoia, pe care — după marșuri și exerciții — o simte soldatul pentru un adăpost bun; poate și firea lui e aplecată mai mult spre *omenie*.

Orășeanul și oficialitățile de prin comunele rurale au știut să ocolească greutatea din armată: foarte puțini au făcut manevre — se găsesc atâtea chițibușuri când vrei să te scutești! În gândul lor nu e loc ca să aprecieze urmările morale, pe cari le-ar aduce trupei numai o vorbă bună și un locșor modest de adăpost.

E, în afară de aceasta, și o chestiune de educație militară, la care foarte puțini vor să se gândească.

Mulți uită când închid ușile unui soldat că și ei aparțin, de fapt, armatei.

Chestiunea aceasta s'a discutat și în Franța. Pentru a înlătura sau a mai împuțina asemenea manifestări de... camaraderie, comandantul F. Chapuis, într-o broșură folositoare: *le livre du soldat dans ses foyers* (Berger-Levrault, 1910, Paris), arată datorii oricărui cetățean, care a terminat serviciul militar activ.

Cu privire la relațiunile cu trupele (pag. 65) are îndemnuri frumoase:

«Orice om întâlnește trupe în marș și în manevră. Chipul cum să le trateze, cum să se poarte cu ele, nu e prevăzut nici de legi, nici de prescripțiuni. E de ajuns să-și poată duce amintirile către trecut, în timpul când el însuși făcea marșuri și manevre. Ar găsi atunci mijlocul să facă bine soldatului în momente grele, să-l ajute, să-l mângâie și mai ales să-l încurajeze. Toate acestea fără să aibă urmări rele nici asupra manevrării și nici a disciplinei. 1)

«Ar fi vre-un soldat, care să nu-și aducă aminte de binele ce l'a simțit, când în marș, pe o căldură mare,

1) S'au văzut, și la noi, țărani — cari în belșug — în loc să dea soldatului să bea apă, îi puneau dinainte donița cu țuică.

a găsit în fața casei din sat, la marginea drumului, o cofă cu apă bună, rece, pusă într'adins de o mână prietenoasă ?

«Cât bine i-a făcut această ulcică cu apă în marș! I'a împiedicat poate să cadă în sanț, l'a însuflețit, l'a încurajat.

«Cine nu-și amintește de fata tânără, atât de iubitoare, care cu șortul plin de poame, le împărția veselă soldaților, când treceau? Ea știa să facă să se uite oboseala potolind în felul acesta setea.

«Bucuria soldatului e și mai mare în ziua când, în cantonament, găsește o casă bună, în care e primit cu zâmbetul pe buze, plin de sinceritate și prietenie pentru sărmanul ostaș. Se simte fericit și se odihnește de minune în această casă, care i-a adus aminte de căminul și familia lui. Deaccia — și foarte natural — ca un semn de încredere, uită cu dragoste, se adresează stăpânii de îndată ce intră în casă: «mămucă».

«Ovațiunile, pe care publicul le face trupelor în zilele de sărbătoare, de revistă și de manevră au dat adeseori curaj și însuflețire...

«Să nu fim scumpi cu încurajările față de trupele noastre voinice, cari au conștiința datorii și nu știu să-și cruțe greutatea.

«Călăuza conduitei soldatului vechiu (concediat, rezervist) față de trupe nu trebuie să se găsească decât în amintiri și în inima sa patriotică...

«A găzdui pe soldatul din armata națională înseamnă a găzdui pe propriul copil, înseamnă a face serviciul pe care l-ai primit și tu altădată, și pe care fiii noștrii îl vor primi la rândul lor.

«Să dăm armatei naționale toată încrederea, să o susținem pretutindeni și întotdeauna, ea e strâns legată de Franța, care îi dă toată tinerimea, cu alte cuvinte ce are mai scump, mai generos, mai rășboinic.

«Armata, prin aplicația sa la muncă, prin studiu, prin instrucție, prin disciplină, a devenit pentru Republica franceză o garanție pentru respectul, care i se datorește și pentru pacea pe care vrea să o păstreze, fără ca să primească însă cea mai mică umilire în onoarea națională».

Am putea învăța și noi multe din aceste rânduri.

George V. Haneș
Sublocotenent în Infanterie.

LITERATURA

PĂZITORUL DE GÂȘTE

Ii mai bine de o jumătate de oră, prietene, de când te ascult cu mirare. D-ta o ții morțiș, dacă te-am priecut bine, că în ceia ce privește sentimentele, nu-i nici o deosebire între păturile de sus și cele de jos. Cu toate astea viața 'mi dovedește zilnic că cu totul altfel stau lucrurile. Nu, prietene, îi o prăpastie între chipul de a simți al omului nobil și al ființelor clădite ca din topor.

Nu vrei să crezi? Dai din cap cu îndoială? Eu, dragă prietene, îți vorbesc ca om pățit, ca om cari a trecut

prin asemenea lucruri. Destul de bine ași putea să-ți dovedesc cele ce spun, însă..... Și la urma urmei cam de ce nu ți-ași povesti?

* * *

Lasă-mă să 'nchid ochii și ascultă cuminte povestea celei dintâi iubiri a mele..... Iți închipuești care a fost cea dintâi iubire a mea? — Un păzitor de găște. Nu șuguiesc de loc, zău, multe lacrimi am vărsat pe urmele acestei iubiri. Când inima mea a început să bată pentru el, eu nu aveam decât opt ani, el zece. Eu eram fata proprietarului moșiei, el băiatul fierarului.

Dimineața, când eu, mămica și frățiorul meu mai mare, luam cafeaua pe verandă, el trecea pe dinaintea castelului mânănd dela spate cârdul de găște, înainte.

La început privea la noi cu mirare și nici când nu i-ar fi trecut prin minte să-și scoată pălăria înaintea noastră.

Însă fratele meu îi spuse într'o zi că trebuie să fie respectuos față de stăpânii săi, și, cu începere din ziua aceia de câte ori ne vedea își scotea pălăria zicând: «Bună dimineața la toți».

Atunci când se întâmpla ca fratele meu să fie în voie bună, eu căpătam voie de a răsplăti purtarea frumoasă a băiatului cu o bucată de prăjitură. Să fi privit la el cu câtă lăcomie îmi lua prăjiturile din mână..... Parcă i-ar fi fost frică că am să i-o iau înapoi.

Cum era la chip? parcă 'l văd: un păr bălai ca paiul de grâu îi cădea pe chipu-i ars de soare; niște ochii albaștri, luminoși, însuflețiau obrazu-i micuț rotund. Își rădica pantalonii cârpiți până la genunchi și în mâna dreaptă neconținut învârtia o nuelușă de trestie.

Nuielușa asta îmi scoase mințile.

Cât de urâte îmi păreau de atunci jucăriile mele față de minunea asta de nuielușă! O fâșie albă, săpată în coajă, mergea se învârtea în jurul nuieluși până la vârful ca un șearpe.

Ah! cât de mult ași fi vrut să fie a mea nuielușa ceia! Cât ași fi vroit să păzesc și eu găștele! Și să merg și eu cu picioarele goale! Mi s'ar fi părut că sunt în culmea fericirii pământeste. Și curios lucru, nuielușa asta ne apropiă!

Intr'una din zile, eram gata să mă duc la masă, când pe drumul din vale văzui pe micul păzitor de găște. O dorință ne bună de a-i vorbi, mă cuprinse. Coborîi scara câte patru trepte deodată și fuga după băiat. Văzându-mă se opri, mirat; însă, îndată ce văzu bucată de prăjitură ce o luasem cu mine, i se luminară ochii.

— Vrai să-mi dai nuielușa ta? îi zisei eu.

— Nu, răspunse. De ce să ți-o dau? adăogă el.

— Fiindcă așa vreau, îi răspunsei eu apăsător.

Și, puțin după aceia, cu glas mai dulce, adăogai:

— Dacă mi-o dai îți dau și eu în schimb, prăjitura asta.

El trage cu ochiul la prăjitură. Ispita era puternică; în sfârșit, după o clipă îmi spuse:

— Imi trebuie nuiaua ca să păzesc găștele. Însă dacă tu vrei, îți fac una la fel.

— Cum! Știi să le lucrezi chiar tu? strigai eu cuprinsă de admirație.

— Cum să nu știu! zise el cu un aer disprețuitor; știu să fac și fluere și păpuși care joacă.

Când auzii de asta numai decât îi întinsei prăjitura fără altă vorbă, uimită de cele ce 'mi spusese. El își vârâ dinți în prăjitură și fără să se mai uite la mine, se duse gonind găștele înainte. Iar eu cu inima plină de ciudă, îl urmării până departe cu privirea.....

Cât de nedreaptă e soarta oamenilor! îmi ziceam eu.

El fericit își petrece ziua pe câmpie pe iarba plină de mireasmă îmbătătoare, supt umbra pomilor colo pe marginea apei! în timp ce eu nefericită trebuie să urc scările acuma să mă duc la «Ma'mzella», să spun lecții și să învăț franțuzește!...

Scara avusei nuiăua făgăduită, era și mai frumoasă decât mi-o închipuisem eu. Lungă, subțirică, cu un râuleț șerpuitor săpat în coajă, mai avea la capătul de jos și un fel de bumb tot din lemn, pe care niște linii săpate în toate felurile păreau că vor să înfățișeze un chip.

Cât eram de fericită!

Din ziua aceia împărțiam cu el frățeste toate prăjiturile, toate bonboanele, toate lucrurile bune în sfârșit, ce mi se dedeau peste măsură, fiind copilul răsfățat al casei. El, din parte-i îmi aducea mereu câte un alt lucru iscusit făcut de el: ba un fluer, ba o cutiuță, ba o căsuță, ba mobile pentru păpuși și, mai ales, păpuși din acelea cari joacă, și cari curând fură o belea curată în casa noastră. Întâlnirile noastre aveau loc în dosul cotețului de găini și acolo ne schimbam darurile. Toată ziua mă gândeam la ceasul fericit al întâlniri.

Cât era de fericit!

Puțin câte puțin chipul lui nu se mai despărți din gândul meu; nu mă mai gândeam decât la el și chiar începui să simt o ciudată dorință de a păzi și eu găștele.

Îi spusei și lui dorința mea. El se porni a râde și 'mi zise:

— De ce nu vii?

Atâta îmi trebuia. Fără să mai stau la îndoială, îi răspunsei:

— Măine viu cu tine!

— Nu uita să aduci și ceva de mâncat, îmi zise prietenul meu.

Ziua doua soarta îmi fu darnică.

Cum se făcu că «Ma'mzella» fusese apucată de o grozavă durere de cap, așa că întreagă ziua era a mea. Tremurând de bucurie, deabia că mă puteam ține pe scaun în vremea mesii și adăstam trecerea păzitorului meu de găște. Buzunările mele erau doldora de tot ce putusem lua dela bucătăreasă; alături de mine era nuielușa dăruită, cu cari îmi pusesem în gând să fac minuni în ziua aceia.

În sfârșit, îl văzui umblând încet; ca de obicei, ajungând în fața noastră, strigă «Bună dimineața la toți». Însă chiar în același moment îmi făcu un semn drăcesc cu ochiul și eu înfierbântată de privirea aceia mă luai pe urmele lui numai decât ce-mi fu cu putință.

— Ce-ai adus? mă întrebă el cum mă văzu.

Eu îi arătai tot ce adusesem: două pișcoturi, două bucăți de plăcintă, ciocolată și o bucată de tort cu coacăză. El părea tare mulțumit și numai de cât se apucă

să mănânce, în vreme ce eu mândră ca o regină, goneam găștele înainte. Îmi păria că inima mi 'i prea plină de fericire și aproape nu mă puteam opri de a striga de bucurie.

Nu mult după aceia ajunserăm la pădure. Eu nu cunoșteam decât marginele ei, pe cari le cunoșteam din preumblările mele ce le făceam cu nesuferita de «Ma'mzelă», însă niciodată nu cutezasem să intru în adâncimile ei umbroase și pline de mirasmă îmbătătoare. Așa că acuma îmi păria că am intrat într'o lume fermecată. Poteca mergea printre stușuiuri întunecoase, în cari ramurile se impleticiau deasupra capetelor noastre stăvilindu-ne vederea cerului. La urmă, deodată, ne trezirăm la marginea cealaltă a păduri și orbită de lumină, mă oprii locului. Câmpia era plină de soare, o câmpie fără de margini se întindea dinainte-ne. Pentru cea dintâia oară, în fața acestei câmpii de flori și mărăcini simții ceea ce se chiamă «nemărginitul»

La marginea pădurii se găsea un lac, cu apa gălbuie; — raiul găștelor. Aci poposirăm, lăsarăm găștele în voie, să se bălăcească în apă și noi începurăm o goană după fluturi. În cele din urmă veni rândul corcodușelor, după cari obosiți de atâta alergătură, începurăm să ne jucăm de-a «bărbat și nevestă».

Aleaserăm gășca cea mai blândă și o făcurăm copilul nostru. O îmbrățișarăm de zeci de ori, însă în urmă gășca năucită începu să deie din aripi și noi voiram să o pedepsim, și biata pasăre scapă din mâinele noastre jumătate moartă.

După asta începui să pregătesc masa micului meu bărbat. Luai șortul meu alb și 'l așternui pe iarba în loc de față de masă; rămășițele merindelor, îl pusei pe el.

El se așează serios și eu nu mai puteam de bucurie văzînd cu câtă plăcere făcea să piară cele din urmă bucăți.

Ceasurile treceau ca în vis.

Soarele începu să ardă tare și razele lui cădeau drept deasupra capetelor noastre. Capul mi'l simțiam cam greu, o oboseală ușoară mă cuprindea încetul cu încetul; foamea începe să se vestească. Însă vai! nu aveam ce mânca, bărbatul meu vărâse în el totul. Și pe lângă asta, muream de sete; gâttelej îmi era uscat și cercai zadarnic să mă răcoresc puțin lipindu-mi buzele de iarba umedă ce smulgeam de pe jos.

Deodată auzii sunetul unui clopot... venea de departe, departe, pe deasupra pădurei. Ah! recunoscui acest semnal! — era ceasul prânzului la castel. Au să bage de seamă lipsa mea; Ce au să zică ei? Și, îngrozită, mă arunca pe iarba plângând și suspinând nebunește. Tovarășul meu se cercă zadarnic să mă facă să tac, mângâindu-mă cu mâna-i aspră pe față, pe ceafă...

Deodată mă ridicai în sus, și fără să mă mai uit înapoi, o luai la goană spre pădure ca și cum tătarii ar fi fost pe urma mea. Vreme de două ceasuri, cel puțin, rătăcii prin pădure, îngrozită că nu găseam drumul. În cele din urmă, când eram mai desnădăjduită, auzii o voce care mă striga și o clipă mai târziu eram în brațele fratelui meu.

Ziua doua, de dimineață, micul păzitor de găște trebui să se arate înaintea judecății stăpânilor săi.

El nici că cercă să se apere și primi fără să crâncească, pedecapsa ce-i dădu fratele meu. Lui i să părea dealtfel foarte natural ca să ispășească greșeala mea. Avu numai un zâmbet cam amar când își frecă spina-rea biciuită de stâlpii verandei și pieri în timp ce eu, plină de desnădejde, stam trântită jos plângând.

Cu începere din ziua aceia îl iubii. Căutam toate pri-lejurile ca să mă întâlnesc cu el; furam și îi duceam apoi lui fructul furturilor mele, îl copleșiam de mân-gâieri spre a'l face să uite loviturile de biciu ce luase din pricina mea.

Câteva luni mai târziu ursita ne despărți. Doctorii povățuiră pe mama mea, care pătimea de multă vreme, să meargă într'un ținut mai cald; ea lăsă proprietatea în mâinile fratelui meu, și plecarăm...

II

Nouă ani trecură până ce avui puțința să revăd țara, mea; însă, vai! Ce tristă reîntoarcere. După moartea mamei mele fusesem lăsată la Berlin și acolo mă îmbolnăvii foarte greu: o boală de tifos era cât pe aci să mă pue în groapă.

Când, după câteva săptămâni putui părăsi patul de boală, rămăsesem numai o umbră. Ca să mai îmi re-capăt din puterile pierdute, doctorul mă povățui să merg la țară, la aer curat, la miros de brazii, și în chipul acesta fui adusă la moșia fratelui meu. Când m'am dat jos din trăsură, servitorii cei bătrâni aveau ochii plini de lacrimi: eu trebuie să fi avut un chip de moartă.

Intotdeauna ai un simțământ ciudat când, după ani de zile, ai să revezi locul unde te-ai născut, mai cu seamă dacă în vremea asta ai îndurat multe suferinți. Inima se înduioșează, ai vrea parcă să ștergi din su-fletul tău tot ce ai simțit, tot ce ai suferit aiurea.

Răsturnată într'un fotoliu, eu îmi îndreptam încet privirile asupra pravelei ce se desfășura înaintea mea, și în colțul ăsta al familiei, aducerile aminte de odinioară prindeau ființă, înaintea mea, una câte una și în capul lor, se ivia capul blond al micului păzitor de găște.

Ce se va fi făcut?

Îl întrebai pe fratele meu și aflai că era acuma un flăcău voinic și frumos, cari ajuta cu îndemănare tată-lui său la meșteșugul de fierar.

Inima începu să-mi bată. Mă întrebai de ce, însă nu fusei în stare să pot răspunde. Mi-era peste puțință să îndepărtez vechile și scumpele amintiri, și mă lăsa în voia unui vis primejdios care îmi înfățișa în culorile cele mai nebunești bucuria revederii.

După câte-va zile putui eși. Fusei dusă într'o trăsură până la marginea pădurei și acolo mă lăsară pe muș-chiu des și moale la umbra bogată a copacilor mari.

Fratele meu voi să-mi ție de urât însă îl rugai să se întoarcă la treburile lui. Plecă făgăduindu-mi că se va întoarce peste două ore. Atunci mă scăpai și de fe-țița lăsată de fratele meu lângă mine—dându-i voie să se ducă să culegă fragi.

Eram singură! În sfârșit,—puteam visa în voie.

Culcată supt brazii mari cari tremurau deasupra ca-pului meu, auziam ciocanul dela fierărie,... vedeam șcân-

teile sburând de pe nicovală și din timp în timp o umbră neagră mișcându-se...

Nu mă puteam sătura urmărindu-i mișcările, mă mi-nunam de puterea, de îndemănarea lui și când învârtea cu iuțea ciocanul cel greu deasupra capului nu mă puteam opri de a fi neliniștită.

Timpul trecu și fratele meu întrerupse visul ce'l fă-ceam cu ochii deschiși.

— Ei bine, și s'a urât? mă întrebă el șuguint.

Eu mișcai capul cu un zâmbet, cercai să mă ridic în sus, însă căzui, lipsită de puteri.

— Hm, hm, făcu fratele meu, foarte încurcat, te cre-deam mai voinică și am venit singur cu trăsura soco-tind că te vei putea urca în ea. Inșă cum e cam înaltă tare mi-e teamă că nu o să poți Și întorcându-se către fetiță, cari ca prin farmec se găsea acum la locul ei:

— Mărioară, dă fuga la fierărie și spune fierarului—celui tânăr, știi tu!—spune-i să vină să mă ajute.

Simții că sângele mi se urcă în obraji. Îl voi revedea dară, și chiar acuma... Cu mâna pe inimă, ce'mi bătea grăbit, îl adăstam, îl adăstam...

— A, iată-l! Dumnezeule cât îi de frumos! și voi-nic! Chipul lui, cam înegrit de fum de foc, e încon-jurat de un păr frumos, blond; o barbă mică îi îm-podobeste bărbia cam puternică.

Mă salută cam stângaci, atingând fără să-și ridice un fel de fes mic de piele, ce-i sta ștregărește în vâr-ful capului.

— Sănătos? voinic? îl întrebai eu.

— Slavă Domnului, sunt zdravăn, îmi răspunse el încurcat.

Și înainte de a lua mâna ce-i întinsesem, își șterse cu grije pe a lui în șorțul ce'l purta.

— Ajută-mă, te rog, să urcăm pe sora mea în tră-sură, îi zise fratele meu.

El își mai șterse odată mâinile, mă apucă pe subt braț,—destul de aspru, îți mărturisesc — în vreme ce fratele meu mă ia de picioare.

— Mulțumesc, mulțumesc, îi zisei eu cu un zâmbet și cu o mișcare prietenească, din cap.

El sta în picioare, lângă treapta trăsurii, succește și răsucește fesul în mână și se uită nehotărât la noi.

«Are ceva pe inimă» îmi zisei eu. Ce ar putea să fie altceva? Fără îndoială ca la vederea mea amintirile vechi s'au trezit și în el; ar vrea par'că să'mi amin-tească acele timpuri fericite când pășteam găștele îm-preună, în nevinovăția vârstei noastre fragede, — însă nu are curaj se vede că unde-i stăpânul lui de față... trebuie să-i vin în ajutor.

Privesc la el cu prietenie, îmi cufund privirea în ochii lui.

— La ce te gândești? îi zic eu să-l fac să prindă inimă.

— Fratele meu care în timpul ăsta se îndeletnicea cu caii, își întoarse capul la vorbele mele.

— A, da! îi adevărat, băiatul adastă un bacșiș spuse el vârând mâna în buzunar.

Mie mi se urcă sângele în obraz, ca și cum ași fi luat o palmă, să-l bănuiască pe prietenul copilăriei mele de așa ceva! Rușinată șoptesc:

— Max te rog, ce faci!

O sudoare rece îmi curge pe frunte. Inșă fratele meu nu aude și întinde fierarului o monedă de argint.

Eu, supărată, mă așteptam ca fierarul să arunce moneda în fața stăpânului său.

Inșă ce'mi văd ochii? Nu, nu'i cu puțință! Și totuși sunt deșteaptă, trează, văd bine, văd cu ochii mei.

Fierarul ia banii, zise «mulțumesc», salută și pleacă.

Acesta mi-a fost visul!

Și eu? Eu îl privesc îndepărtându-se și, pe jumătate leșinată, cad pe pernele trăsuri.

* * *

Și iacă-tă, prietene, cum mi-am luat adio dela visurile mele din copilărie.

Sudermann

București 1910

(trad. de Const. I. Georgescu)

ȘCOLARE

RAPORT ASUPRA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

Cine intră în liceu.

Liceele nu sunt imediata urmare nici a școlii primare elementare, nici a celei primare superioare. Socotim ca în liceu să intre elevii de forța celor ce au făcut deja un an de școală primară superioară, dar fiindcă cei dela țară nu pot să fie de forța celor de oraș, de aceea credem ca în liceu trebuie ori să se primească cu examen — și pentru ca porțile să fie egal deschise la toți,—trebuie nu să se ceară certificate, ci să se ceară examen după anume programe de examen de admitere, făcute pentru fiecare clasă îndeosebi; ca să se prezinte oricare la orice clasă; ori să se lase liberă intrarea ori cui în orice clasă, pe propriul risc, dând astfel loc liber propriei inițiative: să se învețe omul să-și caute singur, nu să aștepte mereu ca statul să-i dea.

În tot cazul intrarea în licee să fie ori prin examen, ori liberă, nici odată însă prin certificate. — Certificatele pot servi numai dela un liceu la alt liceu, ca și dela o școală la alta de acelaș fel. Cred că nu trebuie să se primească nici echivalarea certificatelor ori diplomelor — cum se face astăzi de minister prin consiliul permanent. Echivalarea să se facă numai prin examen.

Obiectele cred că ar putea fi;

La cursul obligator:

OBJECTELE	Clasele					
	I	II	III	IV	V	VI
Religia	1	1	1	1		
L. Română	3	3	3	3	3	3
Latina			1	1	1	1
Franceza	2	2	2	2	2	2
Germana	2	2	2	2	2	2
Drept. const. și adm.					1	
Econ. Politică						1
Filosof. și Pedagog.				1	1	2
Ist. și (Ist. civil. VI)	2	2	2	1	1	1
Exerciții Geografice	2	2	1	1	1	
Matematici	2	2	2	2	2	1
Științe Naturale	2	2	2	2	2	2
Șt. Fizico-Chimice	2	2	2	2	2	2
Igiena						1
Total	18	18	18	18	18	18

108 ceasuri

— După prânz —

Desemn	6	} pentru primele clase care n'au obiecte speciale vor fi de la 2 — 4, pentru celelalte de la 4—5.
Caligrafie	6	
Muzică	8	
Gimnastică	8	

Orarul acesta va trebui să fie făcut în acord cu celelalte obiecte de după prânz.—Pentru unele din ele se va putea acorda și dispensă dacă va fi cerută de părinți.

Pentru dextirități se pot pune și mai mulți maeștri, ca să poată împărți elevii în echipe, și în loc de un maestru cu 9 ore, se poate 3 maeștri cu câte 3 ore.

Obiecte de aprofundat.

Aceste obiecte se vor preda după prânz, cu atâtea ore câte va fi nevoie. În caz când elevii nu s'ar putea grupa, atunci se vor lua doi sau trei profesori de obiectul respectiv.—Se înțelege că nu e nevoie ca la toate liceele să fie aceste obiecte, se vor pune acele de care va fi nevoie. La începutul anului părinții elevilor vor arăta la care din aceste obiecte își înscriu fiii, și după aceste înscrieri se va face orarul. La aceste cursuri se vor putea înscrie și elevi străini de liceu și cei de curs inferior pentru limbi, supunându-se însă la disciplina liceului.

Acest liceu alcătuește un singur tot, adică cuprinde cursuri complete asupra obiectelor care se predau fără repetiție de curs inferior și superior — cum era până acuma. Nu se va face de pildă istorie veche în cursul inferior și ist. veche apoi și în cursul superior; ci un curs complet de istorie, începând dela clasa inferioară de unde se va găsi cu cale și mergând până în clasa superioară unde va fi nevoie.

Liceele pentru fete vor fi tot de acest fel, dar cu obiectele de aprofundat trebuitoare și cu unele modificări la cursul obligator.

Cât ar costa liceele viitoare

La liceele de azi, trebuie să socotim de plată:

a) De 19 ori cursul inferior al celor 19 licee.

Un curs inferior cuprinde, patru clase cu câte 28 ore pe zi:

$$28 \times 4 = 192$$

adică 192 ore.

b) Un total de 41 de secții și anume:

7 secții clasice

15 » reale

19 » moderne

Fiecare din secții având câte patru clase, și fiecare clasă câte 28 ore pe săptămână avem:

$$41 \times 4 \times 28 = 5492$$

adică 5492 de ore de plată.

În total orele de la cursul inferior și de la superior la un loc:

$$192 + 5492 = 5684 \text{ ore}$$

c) Plata personalului administrativ: Directori, secretari, supraveghetori, etc.

d) Împărțind numărul orelor la cele 19 licee ne vin:

$$5684 : 19 = 300$$

adică vr'o 300 de ceasuri de fiecare liceu.

Liceele viitoare vor avea cu mult mai puține ore

pe săptămână ; totuși presupunând că ar veni cam același No. de ore de fiecare clasă, ca și astăzi am avea :

șase clase câte 28 ore = 168,

adică 168 ore pe săptămână.

Diferența e foarte mare, căci pe când liceele de azi au 300 ore, cel viitor va avea aproape numai pe jumătate : 168 ore, așa că cu cheltueala de astăzi s'ar putea avea un îndoit No. de licee.

Vrea să zică liceul viitor va fi și mai efitin și mai bun, adică corespunzător nevoelor noastre.

Cred că nu va fi nevoie pe viitor să avem mult mai multe licee, pentru că liceele viitoare ne mai fiind fabrici de certificate, și ne mai făcând pomană de acest fel de talismane moderne, care dau dreptul ori cel puțin speranța la slujbe, elevii se vor duce în altă parte unde îi vor împinge nevoea și aptitudinile.

Pe de altă parte, liceele particulare vor veni mult în ajutorul statului. Când lumea, când adică părinții și școlarii nu vor mai alerga după certificate, când adică vor ști că pentru a intra într'o școală specială sau în universitate, trebuie să treacă un examen serios, adică vor ști că trebuie știință ; atunci vor căuta să-și însușească acea știință. Angajamentul deci pe cari va trebui atunci să și-l ia școlile particulare va fi nu de a-i face pe școlari cu certificate—ca azi—ci a-i face cu știință. Și se vor distinge și vor ajunge renumite, nu școlile cari vor avea mulți promovăți—ca astăzi,—ci acele ai căror școlari vor reuși la diferite examene de admitere—în școli speciale, ori la universitate. Va trebui neaparat ca universitatea să pună câte-va examene de admitere în pragul fiecărei facultăți, căci fără acest ciur nu numai că vor trece mulțime de studenți nepregătiți, mulțime de cerșetori de diplome, dar nici liceele nu vor putea înceta de a fi isvor de pomană de diplome.

Școalele secundare publice și particulare

Ce raport este între școalele secundare și între diferitele profesii ?

Înșirăm pe rând profesiunile după No. copiilor, începând cu No. cel mai mare :

1. Licee

1. Fii de funcționari publici și comerciali	2432
2. » comercianți	1449
3. » săteni	1163
4. » profesii libere	911
5. » proprietari și moșieri	826
6. » preoți și clerici	671
7. » orfani	543
8. » meșteșugari	527
9. » militari	224
10. » industriași și fabricanți	155
11. » rentieri	124
12. » învățători	000

2. Gimnazii

1. Fii de funcționari publici și comerciali	1024
2. » comercianți	815
3. » săteni	707
4. » profesii libere	344
5. » preoți și clerici	326
6. » orfani	318
7. » proprietari și moșieri	257
8. » meșteșugari	217
9. » militari	96
10. » rentieri	31
11. » industriași și fabricanți	23
12. » învățători	000

3. Seminarii

1. Fii de preoți și clerici	385
2. » săteni	291
3. » funcționari publici și comerciali	61
4. » comercianți	38
5. » proprietari și moșieri	7
6. » militari	1
7. » învățători	000

4. Școli normale (băeți)

1. Fii de săteni	657
2. » preoți și clerici	148
3. » funcționari publici și comerciali	134
4. » orfani	101
5. » comercianți	30
6. » învățători	28
7. » profesii libere	18
8. » meșteșugari	15
9. » proprietari și moșieri	3
10. » militari	2

5. Școli comerciale

1. Fii de comercianți	385
2. » funcționari publici și comerciali	308
3. » săteni	183
4. » profesii libere	163
5. » orfani	126
6. » meșteșugari	109
7. » preoți și clerici	63
8. » proprietari și moșieri	60
9. » industriași și fabricanți	19
10. » rentieri	9
11. » militari	6
12. » învățători	000

6. Școli de arte și meserii

1. Fii de săteni	131
2. » funcționari publici și comercianți	127
3. » preoți și clerici	49
4. » meșteșugari	42
5. » comercianți	34
6. » proprietari și moșieri	25
7. » profesii libere	23
8. » orfani	19
9. » rentieri	12
10. » industriași și fabricanți	3
11. » militari	1
12. » învățători	000

7. Școli inferioare de meserii

1. Fii de săteni	386
2. » funcționari publici și comerciali	302
3. » meșteșugari	154
4. » orfani	88
5. » comercianți	76
6. » profesii libere	68
7. » preoți și clerici	54
8. » militari	9
9. » industriași și fabricanți	1
10. » rentieri	1
11. » învățători	000

8. Școale elementare de meserii

1. Fii de săteni	529
2. » funcționari publici și comerciali	49
3. » meșteșugari	31
4. » orfani	31
5. » preoți și clerici	30

6. Fii de comercianți	23
7. » profesioni libere	13
8. » proprietari și moșieri	11
9. » militari	3
10. » industriași și fabricanți	2
11. » învățători	000
12. » rentieri	000

Școalele care urmează după acestea sunt și puține și puțin populate. Astfel sunt:

- a) 3 școli inferioare de agricultură și meserii:
 Una viticolă la Odobești,
 Una inferioară: I. Zosima, Armășești (Ialomița).
 Una inferioară la Nucet (Dâmbovița).
- b) Patru școli inferioare de agricultură.
- c) Șapte școale elementare de agricultură.

Din datele de mai sus se vede însă că No. cel mai mare de copii care populează școalele secundare sunt:

- I fiii de săteni,
 II « funcționari publici și comerciali,
 III « comercianți,
 IV « profesioni libere.

Sătenii aceștia negreșit că nu sunt săteni propriu-ziși, ci albăstrime de pe la sate, ori cel puțin săteni cu dare de mână. Orice-ar fi însă, e de observat că sunt cei mai numeroși și prin urmare cei care pot să fie și vor fi mai numeroși. Când vor intra în școală toți copiii în vârstă de școală, e de așteptat deci ca fiii de săteni să invadez, școalele secundare, și dacă nu vor fi școli primare superioare și școli speciale, atunci vor năzui la licee; și dacă liceele vor fi tot fabrici de certificate ca astăzi, vor năvăli toți la licee; și când vor ieși atâți vânători de slujbe nu știu cine le va sta în cale.

Tot din datele de mai sus se vede că sunt vr'o câteva profesioni ai căror copii mai nu se văd figurând în școli; așa sunt: *industriașii și fabricanții, rentierii și învățătorii.*

Nu știm câți industriași și fabricanți pot fi în țară, nici câți rentieri, cu toate acestea tot găsim:

In licee	155	fii de industr. și	124	fii de rent.
In gimnazii	23	«	31	«
In șc. comerc.	19	«	9	«
In arte meserii	3	«	12	«
In șc. inf. meserii	1	«	1	«
In șc. ele. meserii	2	«	—	«
Total	203	«	177	«

Fii de învățători găsim însă numai 28 în școalele normale de învățători.

Unde sunt copiii învățătorilor? Și doar avem vr'o: 5400 de învățători: 4150 bărbați și 1250 femei. Și învățătorii sunt oameni care par mai cerebrali ca industriașii, fabricanții ori rentierii, oameni cari trebuie să-și împingă copiii la carte. Fiii de învățătorii—(precum și fiicele lor)—sunt în școalele particulare. Sătenii își dau copiii la școalele publice și îi țin pe la gazde, iar învățătorii au mai multă încredere în școală, de aceea îi dau în școli, în școli particulare unde pot fi și găzduiți și pe unde de obicei li se face și înlesnire și reducere de plată. Probabil că și mulți fii de rentieri și de industriași precum și de militari să fie prin școalele particulare. Astfel școalele particulare sunt institute care servesc aceste profesioni.

În total însă școalele particulare, pe lângă copiii profesioniilor de mai sus, mai cuprind și altfel de elemente, în care intră și repetenții și eliminații din școalele statului.

Cu toate acestea statistica ne dă:

În școalele particulare cu programa statului:

Din 2489 elevi prezenți la examen 2115 promovați, adică din 2489 de prezenți la examen numai 364 nu reușesc, pe când la liceele statului din 1278 s'au promovat numai 838.

Această cifră arată că școalele particulare, așa cum sunt organizate astăzi, servesc ca instituții de promovare a repetenților și dotarea lor cu certificate. Și dacă astăzi asemenea institute sunt stricătoare cu atât mai mult vor fi în viitor când vor fi mai populate.

Încă odată deci, nevoe de a reorganiza aceste școli care pot să fie de foarte mare ajutor pentru stat. Reorganizarea însă și îmbunătățirea lor atârnă de susținerea valorii certificatelor.

De organizarea școalelor particulare însă nu e nevoe să se ocupe statul. Indată ce se va tăia valoarea certificatelor, școalele particulare secundare se vor organiza singure, după cererea părinților sau mai bine după nevoele timpului, și vor ajunge să fie mai bune chiar de cât ale statului. Așa sunt școalele cele bune din străinătate.

Cu reducerea valorii certificatelor s'ar scoate în mare parte din școală influența politică, s'ar scoate tocmai partea care privește pe cetățeni ca părinți: nu va mai fi loc să alerge cetățeanul la un om politic de culoarea directorului ori a profesorului ca să-și promoveze copilul.

Reforma învățământului secundar nu depinde în totul de cea a învățământului primar. Ori se va reforma ori nu învățământul primar, cel secundar trebuie negreșit să fie reformat; cu atât mai mult dacă se va reforma și cel primar.

ȘCOALELE SPECIALE

Cele mai multe școale speciale trebuie întocmite să dea lucrători și meșteri, nu profesori: trebuie ateliere.

Trebuie înființate școli industriale.

Trebuie înmulțite școalele de menaj și făcute școli de menaj și pentru băeți.

Trebuie mai ales școli comerciale pentru fete. În comerț femeile par mai apte decât bărbații. În comerț găsim femei în toate țările și din timpuri vechi, în occident.

Școalele normale și seminariile ar trebui să cuprindă clase mai puține, și anume numai clasele superioare în care se face specializarea. E destul să aibă câte trei clase în loc de șeasă ori șapte. Cursul inferior îl pot face în licee, adică se primesc elevi cu clasele inferioare făcute. Cu examen de admitere.

Clasele inferioare la aceste școli prezintă pe de-o parte desavantajul că se face o cheltuială zadarnică: nu e nevoe ca pentru fiecare fel de mâncare să faci câte un foc, când la un singur foc poți face mai multe feluri de bucate. Cu cheltuiala ce faci cu clasele inferioare poți să întreții mai multe școli, ori să mărești efectivul.

Un alt desavantaj al cursului inferior propriu al fiecărei școli e crearea *spiritului de castă*, care e un defect al seminariilor și al școalelor normale de acum. Și preoții și învățătorii trebuie să nu fie străini de popor.

Incheere

Acestea sunt în scurt observațiunile și părerile mele. Dacă vor folosi vr'odată bine. Eu m'am simțit dator să le spun, pentru că de multă vreme îmi stăpâneau gândul.

Am cercetat învățământul și în alte țări din occident: în Austria, Germania, Belgia, Anglia, Franța și Elveția; dar în cetirea legilor și a programelor nu-

mai, nu găsește realitatea vie. Cercetările astea mi-au ajutat poate să înțeleg altfel învățământul nostru de realitatea căruia am putut să mă apropii mai mult, și m'au întărit în credința că noi avem nevoie nu să imităm, ci să facem școli potrivite cu nevoile noastre.

Th. D. Speranția

ȘTIINȚA

ASUPRA FORMEI PĂMÂNTULUI TEORIA TETRAEDRICĂ.

Arătăm într'un articol precedent din N. R. R. (No. din 26 Septembrie) sensul în care au evoluat ideile moderne asupra interiorului pământesc, stabilind că acest interior nu poate fi ligid, dar că, după toate probabilitățile, ar avea spre centru o densitate, o continuitate moleculară foarte accentuată.

Ca o completare a celor scrise atunci, se pot considera rândurile următoare, în care vom încerca a rezuma câteva idei noi asupra formei pământului, care întregesc oare cum teoria clasică a sfericității. Vreau să înțeleg teoria tetraedrică a cărei autor a fost, la 1875, Lowthian Green.

Iată mai întâi faptele, — constatări făcute cu mult înainte, dar neexplicate—care au sugerat lui L. Green ideia ce a devenit, în urmă, sâmburele noiei teorii.

1) O privire aruncată pe un glob terestru ne arată o remarcabilă concentrare a uscatului în emisfera nordică, cu atât mai mare cu cât ne apropiem de cercul polar nordic. America de Nord cu imensa insulă Groenland, Europa, Asia și $\frac{2}{3}$ din Africa se găsesc la nordul Equatorului. Pentru emisfera sudică rămâne America de Sud, $\frac{1}{2}$ din Africa și Oceania cu continentul antarctic.

Intinderea uscatului e în cele 2 emisfere nord și sud în raport de 2,25 la 1. Spre compensare, elementul ligid ocupă o întindere imensă în emisfera sudică; între paralelele sudice 40° și 65° nu găsești uscat de cât extremitatea Americii de Sud și o parte din Noua Zeelandă.

2) Al doilea punct care atrage atenția e curioasa formă generală a marelor unități geografice. Aproape toate marile întinderi de uscat au o vagă formă triunghiulară, cu baza lată spre Nord și cu un vârf ascuțit spre sud; cu asemenea terminațiuni ascuțite se prezintă Americile, Africa—a căror vârfuri sudice sunt vădite—și Australia al cărei vârf îl formează Tasmania, cu care a fost ea cândva unită. Alte vârfuri sudice mai secundare găsim la India, Indistan, Groenlanda etc. O contrară așezare are loc pentru oceane, care prezintă partea lor lată la Sud, unde înconjoară continentul antarctic și de unde trimit ramuri, care se intercalează între cele 3 continente, adică oceanele Pacific, Atlantic și Indian.

3) A treia curioasă constatare:

În 95% de cazuri, antipodul unui punct de pe uscat e în apă, și invers. Europa, Asia și Africa corespund

oceanului Pacific; America de Nord are antipodul în oceanul Indian și Australia în oc. Atlantic. În fine oceanul Arctic are de antipod, la polul sud, un mare continent, un uscat cu înălțimi până la 4000 m. cum a dovedit-o, între altele, expediția Shackleton, care a atins $87^{\circ}23$ latitudine sudică.

Aceste curioase fapte, predominarea uscatului în emisfera nordică și a apei în cea sudică, terminațiunea sudică în vârfuri a marilor unități continentale, poziția antipodală a uscatului și apei, se constatau de mult dar fie că scăpau din vedere, fie că se considerau ca niște prea neînsemnate constatări de detaliu, ele rămânau neexplicate, în teoria simplă a sfericității globului.

Pentru lămurirea acestor fapte precum și a altor fenomene relative la suprafața globului era chemată teoria tetraedrică. De ce poartă acest nume, adică care îi sunt, în rezumat, afirmațiunile? Iată după cum se știe, cosmogonia cea mai probabilă ne-o spune, pământul odată creat, a trecut prin fazele intermediare până la faza de solidificare superficială și a luat prin rotațiune forma sferică ușor turtită la poli; continuând a se răci prin radierea căldurii acumulate, miezul intern s'a contractat iar scoarța solidă ce-l învelea a devenit o haină prea largă pe un corp prea mic; a trebuit atunci să se îndoae, să se rupă, să se sprijine din nou pe miezul contractat; în această adoptare a scoarței la miezul micșorat, ea se ondula, se ridica o parte sub formă de munți, se scufunda o alta, formând basinelor, azi funduri de mare. Acestea sunt idei cunoscute de mult; însă, și aci e noutatea teoriei lui Green, ea susține că această rupere a scoarței, această adaptare a ei pe miez, s'a făcut cu tendința ca pământul să ia forma unui tetraedru. Să ne explicăm. Tetraedrul e o figură geometrică regulată, formată din patru fețe, toate triunghiuri echilaterale. A spune că pământul ar fi luat o astfel de formă, cu muchii și colțuri, ar însemna a alarma grozav spiritele pașnice obișnuite cu ideia sfericității globului, și ar fi de altfel și fals!

Teoria spune numai că pământul în răcirea și contractarea lui, a avut tendința ușoară de a lua o formă tetraedrică, că a suferit o slabă deformare în sens tetraedric, deformare așa de slabă în cât forma reală, sfericitatea globului, nu a putut fi alterată în mod vădit. Dar atunci în ce a constat această deformare tetraedrică, această simplă tendință de a lua o formă de tetraedru, dacă adevărata formă sferică n'a fost modificată?

Această deformare a existat, și dacă ea a fost atât de slabă, în cât n'a influențat forma globului, a determinat totuși pozițiunea orogenică a lui, aranjarea uscatului și a apelor, așezarea și direcțiunea munților și numeroase alte fenomene geografice. Curios lucru, vor zice unii. Noi știm că corpurile cereștilor au luat prin rotațiune forma sferică, forma geometrică cea mai perfectă. Din ce motive însă pământul s'ar fi deformat în sensul unui tetraedru cu muchii și vârfuri? Mai întâi nu trebuie să considerăm forma tetraedrică așa de depărtată de cea sferică; vedeți ce bine, aproape complet, se înscrie un tetraedru într'o

sferă. Apoi considerând o formă derivată hexatetraedru un tetraedru în care fețele s'ar înlocui prin hexagoane regulate) a cărui muchii și fețe ar deveni curbe, ne apropiem mult de sferă... Să admitem deci că pământul în perioada sa de răcire și contractare a avut tendința slabă a unei deformațiuni tetraedrice care fără a-i modifica forma, i-a determinat orogenia. Naște întrebarea de ce? din ce cauza s'a săvârșit această deformare tetraedrică? Răspunsul pare simplu. Pământul solidificat, luase forma sferică, ușor turtită la poli—efectul forței centrifuge;—continuând a se răci prin învârtire, el se contracta; și spuneam, că atunci scoarța devenea prea largă pentru miezul contractat, și că trebuia să se dea după acest miez, să se sprijine pe el; *trebuia deci ca pentru o suprafață dată, (aceia ce o avea sfera), ea să ocupe un volum din ce în ce mai mic.* Ori, Lowthian Green a constatat, și alții după el au confirmat că *pentru o suprafață dată, cel mai mic volum ce poate ocupa un corp e acel al tetraedrului.* Lowthian Green, Lallemand, Joly etc. au constatat *experimental*, cu sfere de cauciuc sau de sticlă moale, că prin treptata aspirație a aerului din interiorul lor, aceste sfere iau o formă tetraedrică. Lallemand se exprimă astfel, vorbind de această tendință a sferelor în răcire, de a lua o ușoară formă tetraedrică: «Mi s'a părut că se poate da acestui fenomen o explicație teoretică foarte simplă. În virtutea *principiului acțiunii minime* (de la moindre action) scoarța pământului, în deformațiunea ce suferă, pentru a rămâne în contact permanent cu miezul, trebuie să tindă, ca și anvelopa balonului de sticlă sau cauciuc (din experiențele citate) către forma care îi cere cea mai mică contracțiune superficială, adică către forma care îmbrățișează cel mai mic volum sub o suprafață exterioră dată; ori, această formă e tocmai aceia a tetraedrului.»

Odată admisă această idee, să vedem ce putem explica prin ea. — Mai întâi cele trei puncte amintite la început. Dacă, cum spuneam, deformația tetraedrică a determinat orogenia globului, atunci e logic că uscatul se va fi dispus în jurul muchilor tetraedrului; vârfurile și muchile însuși vor fi reprezentate prin ridicături de teren, prin munți, iar fețele tetraedrului vor trebui să aibă, în realitate, de corespondent basinelurile mărilor. Găsim o atare dispoziție în realitate? Se pare că da.

Oceanul Arctic unde exploarările dovedesc lipsa oricărui teren și adâncimi de 2500 — 3500 m., reprezintă bine o față a tetraedrului. Celelalte trei fețe sunt reprezentate prin oceanele Pacific, Atlantic și Indian; alternativ, între aceste fețe, găsim cele 3 grupe continentale: America, Europa și Africa, Asia și Australia, câte și trele terminate cu vârfuri spre sud și având partea lată la Nord, în jurul oceanului Arctic, partea care reprezintă deci cele 3 muchii ale tetraedrului din jurul feței reprezentate prin însuși oceanul Arctic. Deci tot aci va trebui să găsim reprezentate cele 3 vârfuri care leagă muchiile acestei fețe; ori, la distanța de cam 120° găsim, în jurului oc. Arctic, trei masive muntoase care ne reprezintă destul de bine vârfurile

căutate; acestea sunt respectiv *a)* grupele munților din nordul Americii boreale (peninsula Hudson); *b)* munții din nordul Rusiei și Scandinavia și *c)* masivul mai puțin accentuat din Siberia orientală. În emisfera nordică, muchiile tetraedrului având o direcțiune Est-West, aceasta va fi și direcțiunea munților; așa și e: principalele șiruri din emisfera boreală au tocmai această direcțiune: să cităm Pirineii, Alpii, Carpații, Himalaia, iar în emisfera sudică, muchile având direcția Nord-Sud găsim o identică direcțiune în șirurile munților Anzii, osatura africană, munții Australiei și Tasmaniei. În fine vârful sudic al închipuitului tetraedru e reprezentat prin continentul antarctic a cărui existență pare probată și care ar poseda chiar înălțimi de teren demne de-a reprezenta vârful însuși. O privire aruncată pe o planisferă poate de altfel foarte bine să lămurească aceste așezări, a căror înșirare pur teoretic e greoaie.

Tot odată observăm că (așezarea?) *dispoziția «tetraedroformă»* ca să zicem așa, ne explică cum dela un punct de pe uscat corespunde în 95% de cazuri un antipod pe apă: e însușirea normală a figurei tetraedrice de-a opune fețelor, vârfuri și muchii... Teoria tetraedrică ar explica deci cele trei curioase constatări făcute și care rămăneau neexplicate altminterlea. Ea mai explică însă și alte puncte și mai însemnate din geografia globului. O depresiune intracontinentală înconjură pământul în emisfera nordică, dând naștere Mediteranei dintre Europa și Africa, mării Antilelor între Americi, apoi mărilor Roșie, Moarta, golfului Persic și mării dintre China și Australia. Explicând cauza care a produs această depresiune generală care înconjură pământul de jur împrejur cam la aceeași latitudine, se va explica și o curiozitate a teoriei tetraedrice: de ce muchiile tetraedrului care pleacă dela cele trei vârfuri din jurul mării polare de nord, cu direcția spre sud (reprezentate în realitate prin cele 3 grupe continentale citate: Americile, Europa cu Africa, Asia cu Australia) de ce aceste muchii nu merg paralel cu meridianele, ci de fapt se prezintă toate cu vreo 20° longitudine mai spre West; așa d. e. «muchea» celor două Americi față de «vârful» reprezentat prin masivul dinspre baia Hudson, tot așa și celelalte două muchii se găsesc îndărăt, mai spre West, de cât vârfurile corespunzătoare. Care e explicația depresiunii generale din emisfera nordică și a acestei deplasări a muchiilor? Iată. Presupunând globul perfect sferic, în rotație, viteza fiecărui punct dela suprafață ar fi aceeași. Dar să considerăm globul ce-a suferit o deformație tetraedrică.

Este ușor de văzut că atunci părțile boreale, «muchii și vârfurile» din jurul polului nord sunt *mai depărtate de axa de rotație* decât părțile australe; de aceea *ele vor avea o viteză de rotație mai mare* decât părțile sudice. Și atunci închipuiți-vă un solid în care unele părți ale suprafeței s'ar învârti mai repede de cât celelalte.

Efectul? Părțile ce au un exces de viteză vor ține să-l cheltuiască tot, vor căuta să se libereze de legăturile atracțiunii moleculare ce le țin legate de restul

corpului, se vor rupe și vor trece înainte cu viteza lor maximă.

Așa se va fi petrecut lucrul cu pământul. Din cauza deformațiunii tetraedrice, părțile boreale având o viteză mai mare, s'au rupt, s'au desfăcut de cele australe, luându-le înainte. *Efectul acestei rupturi a fost depresiunea intracontinentală: linia de rupere*; și în rotațiunea de la West la Est, vârfurile tetraedrului din emisfera boreală, liberate prin ruptură (depresiunea mediterană) au luat prin excesul lor de viteză o poziție mai spre Est, în timp ce muchiile corespunzătoare rămâneau cu vreo 20° mai spre West: iată cauza deplasării muchiilor,—aceiaș de altfel, care ne explică și formarea depresiunii intracontinentale. Voiți un exemplu de astfel de «ruptură», sunt multe; solidul Tache-Petrache e în mișcare; Tache vrea, și cu o viteză mai mare decât a stăpânului său Petrache, care, mai înțelept, mai reacționar, merge mai încet; atunci din excesul de viteză a lui Tache se produce... o «ruptură»! O cunoașteți!

...Teoria tetraedrică s'a arătat rodnică; pe baza ei s'a încercat explicarea înclinării pământului pe axă, fenomen astronomic căruia nu-i s'a dat de rost... s'a încercat explicarea precesiunii echinocțiilor de către col. de Ligondés... dar zic, s'a încercat numai; ceva definitiv nu este. De altfel însuși teoria tetraedrică a fost mult luată în râs și ironizată: multe spirite găseau absurd sau ridicol de a încerca prin o astfel de teorie să explice, cu precizie matematică, atâtea detalii infime de constituția globului (direcțiunea munților în cele 2 emisfere, terminațiunile în vârfuri a continentelor etc.) Ca cronicar imparțial, trebuie să mai adăogăm că i s'au adus apoi contra argumente care par temeinice; un înfocat adversar al ei căuta d. e. să dovedească că oc. Pacific nu poate reprezenta o față a tetraedrului, căci de fapt el nu e un basin de scufundare, ci ar avea mai degrabă rolul unui fost continent, scufundat...

Cu toată opoziția ce i s'a făcut (și poate tocmai prin ea?), teoria tetraedrică și-a făcut drum: simplă, originală, explicând ușor numeroase fapte, numărul adepților ei a crescut... *Habent sua fata theoriae!* Susținută de Green, Lallemand, Joly, Moreux, Bertrand, Lapparent, marele geolog, ea s'a răspândit și popularizat în Occident. La noi pare-mi-se că apare acum întâia oară!...

De altfel o garanție mai mult, d. Emile Picard în a sa succintă «Science moderne» i-a dat locul ce-i se cuvine, ca unei idei originale și rodnice, demnă de reținut atât timp cât nu avem alta mai bună.

Iași Septembrie 1910.

Eugeniu Mălinescu

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

DIN MIȘCAREA FILOZOFICĂ

Psihologia adolescenței era până mai dăunăzi un deziderat, căci afară de o pagină celebră a lui Aristot și de câteva observațiuni sumare, rătăcite prin literatură, pedagogie și medicină, nu se scrisese nimic asupra sufletului atât de interesant al adolescentului. Cu toate acestea importanța studiului e foarte mare căci e fapt de observație comună că la această vârstă se petrec schimbări însemnate în mentalitatea și caracterul omului. Pe de altă parte, o pedagogie științifică a învățământului secundar are nevoie de cunoașterea cât mai exactă a psihologiei adolescenței, fiindcă — mai e nevoie s'o spunem? — altele vor fi metodele de predare pen-

tru copii de 10 — 12 ani și altele pentru adolescenți de 15 — 18 ani.

O dificultate se întâlnește dela început.

Care e vârsta adolescenței? — Hipocrat o socotea dela 14 până la 21 de ani, rezervând tinereții epoca dela 21 până la 28 de ani. În genere, psihologii socotesc începutul adolescenței odată cu pubertatea și începutul tinereții cu nubilitatea. Astfel se explică în parte divergența lor, căci criza puberă oscilează între 12 și 18 ani, după rasă, indivizi, regim, mediu și alte împrejurări.

Afară de aceasta trebuie să se mai țină seamă de particularitățile datorite sexului. Poate că în țările unde se obișnuiește coeducația, deosebirea mintală între băieți și fete nu e așa de mare ca în țara noastră; totuși pentru mai multă precizie va trebui să se studieze separat psihologia adolescentului și adolescentei. D. Stanley Hall dă relații prea sumare asupra particularităților de spirit, care însoțesc pubertatea feminină; analizele d-sale se referă mai mult la băieți. Lucrul e explicabil, ținând seama că fetele sunt crescute în genere de femei.

Intr'un articol apărut în «Noua Revistă română» din 19 Aprilie 1909 ne-am ocupat de lucrarea d-lui Stanley Hall. Semnalăm acum un nou studiu sintetic «*L'Âme de l'Adolescent*» de d. P. Mendousse, publicat în «Biblioteca de filozofie contemporană» editată de librăria Alcan.

D. Mendousse justifică caracterul sintetic al studiului d-sale prin faptul că subiectul e încă foarte puțin explorat. O primă sinteză, chiar confuză și superficială — se întreabă d-sa — nu este indispensabilă progresului viitor al analizei, poate chiar posibilității sale?

În ce privește metoda, conform spiritului națiunii sale, d. Mendousse dă mai multă importanță ideilor pe care le sugerează faptele, decât faptelor însăși. D. Stanley Hall adunase un stoc considerabil de fapte brute, de observațiuni fie personale, fie mai cu seamă procurate prin «anchetă» de la pedagogi, din diferite țări. Pedagogul francez preferă să studieze de aproape câțiva adolescenți bine cunoscuți.

N'avem să ne pronunțăm între aceste două metode. Valoarea lor depinde de cel care le întrebuițează. De altfel nu vedem pentru ce am avea să alegem între metoda subiectivă și cea obiectivă. Amândouă sunt de folos. Observarea amănunțită și personală a câtorva adolescenți ne sugerează ideile, iar ancheta colectivă și statistica le controlează. Neapărat însă că observațiile din anchetă nu trebuiesc adunate pur și simplu, și cântărite după încrederea pe care ne-o inspiră autorii lor. Dovadă necesitatea acestei critici, e ancheta întreprinsă a Ministerului nostru de instrucție publică în 1906. Cerc vițios — dar inevitabil.

Date prețioase, însă iarăși supuse criticei, ne-ar putea procura însăși adolescenții. La seminarul pedagogic universitar din Iași, în timpul direcțiunii D-lui profesor Găvănescul, s'a făcut o astfel de anchetă. «Li s'a cerut elevilor, să se noteze, pe cât posibil, prin exemple, fără nume proprii, dar adevărate, cazurile mai obișnuite de greșeli și neorândueli întâmplare în viața școlarului dela clasa V în sus fie în școală, fie în afară de școală». («Cultura română», Noembrie 1907, p. 39).

Mai prețioase încă ar fi impresiile, observațiile și cugetările notate de adolescenți din propriul lor îndemn. Dar câți sunt care redactează astfel de confidențe și cine ni le-ar procura?

Cu toate că d. P. Mendousse s'a servit de izvoare restrânse, totuși pentru moment studiul d-sale constituie o contribuție reală la cunoașterea sufletului atât de interesant al adolescentului.

G. Aslan

G. S. BÈCHEANU & I. ILIESCU

STRADA LIPSCANI, 26 — BUCUREȘTI. — STRADA LIPSCANI, 26

MAGASIN de NOUTAȚI și MANUFACTURA

Lânuri pentru rochi: Hommesponvon, cheviotte gros-côle etc.,

Postavuri in toate genurile.

MATASARIE

Cachemir soie, charmense, crepe de chine etc.

Taffetas din fabrica *Bonnet* culori și negre.

Atelier special pentru rochii și confecțiuni.

PREȚURI FIXE ȘI MODERATE

PANZĂRIE

Jerseuri, Flanele, Cache Corsets Tricotate. Ciorapi și Batiste.

CORSETE

Dantele torchon și broderii veritabile

Rayon special pentru Lingerie și Trousouri gata și după comandă

SANATORIUL

Dr. GEROTA

CONSTRUIT ȘI MONTAT

Special pentru tratamentul boalelor chirurgicale

Operațiuni și Faceri

Bulevardul Ferdinand, 48, București

TELEFON 1/44

Boalele Intestinului

DIAREEA (LA COPII ȘI ADUȚI), DIZENTERIA COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ȘI TOATE BOALELE CE PROVİN DIN Infecțiunile Intestinale

SE TRATEAZĂ ADMIRABIL PRIN

LACTOFERMENT

(Bulion paralaetic)

APROBAT DE CONS. SANITAR SUPER.

ZILNIC PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA LABORATORUL Dr. ROBIN

5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.

Un flacon 2 lei. In provincie contra mandat 2,50

Cereți prospecte gratuite

VILE

DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2

Palatul Muntelui de Pietate

TELEFON No. 25'97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMAȚIE

Serviciu la domiciliu

Angrosiștilor li se acordă rabat

~ Să nu lipsească din nici o casă ~
Franzbranntwein „Dr. KONYA“

Fricțiune întăritoare pentru *musculatură*, infailibilă contra durerilor reumatismale, la gută, lumbago și ori-ce răceli. Intreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului. — Flacon de buzunar 50 bani. Flaconul original LEI 2.

Franzbranntwein eu Menthol

de Dr. Konya se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor catarale.

Flacon de buzunar 60 bani. — Flaconul original LEI 2.25

SE GĂSEȘTE LA FARMACII ȘI DROGUERII

Periți-vă de imitațiuni! Veritabilul Franzbranntwein Dr. Konya poartă marca „Fortuna“ depusă la Tribunal și semnătura Dr. Konya și fiu pe gâtul sticlei.

Ciocolata și Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători